

Педагогічні науки

УДК 026:37

Зайченко Наталія Іванівна

доктор педагогічних наук, в. о. завідувача відділу

Державна науково-педагогічна бібліотека ім. В. О. Сухомлинського

Зайченко Наталия Ивановна

доктор педагогических наук, и. о. заведующего отдела

Государственная научно-педагогическая библиотека

им. В. А. Сухомлинского

Zaichenko Nataliia

doctor of Pedagogical science

V. Sukhomlinskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine

**ОСВІТЯНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ В ІСПАНОМОВНИХ КРАЇНАХ:
СТРАТЕГІЇ І ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ БИБЛИОТЕКИ В ИСПАНОЯЗЫЧНЫХ
СТРАНАХ: СТРАТЕГИИ И ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ
EDUCATIONAL LIBRARIES IN SPANISH-SPEAKING COUNTRIES:
STRATEGY AND PRIORITIES OF DEVELOPMENT**

Анотація. Стаття присвячена висвітленню стратегій і пріоритетів розвитку освітнянських бібліотек в іспаномовних країнах (на прикладі Іспанії, Аргентини, Колумбії та ін.). Здійснено аналіз нормативно-правової бази діяльності освітнянських (шкільних, університетських) бібліотек Іспанії. Показано, як відбувався процес формування освітнянських бібліотек в іспаномовних країнах під проводом Регіонального центру підтримки читання у Латинській Америці і Карибському регіоні.

Обґрунтовано, що освітнянські бібліотеки в іспаномовних країнах є важливим генератором суспільно-культурних змін. Сприяючи зміцненню освіти й культури, вони виконують роль формування соціального інтелекту, що є невід'ємною складовою розвитку суспільства знань.

Ключові слова: освітнянські бібліотеки, університетські бібліотеки, освіта, читання, суспільство знань.

Аннотация. Статья посвящена представлению стратегий и приоритетов развития образовательных библиотек в испаноязычных странах (на

примере Испании, Аргентины, Колумбии и др.). Проанализирована нормативно-правовая база деятельности образовательных (школьных, университетских) библиотек Испании. Показывается, как происходил процесс формирования образовательных библиотек в испаноязычных странах под руководством Регионального центра поддержки чтения в Латинской Америке и Карибском регионе.

Обосновано, что образовательные библиотеки в испаноязычных странах являются важнейшим генератором общественно-культурных изменений. Содействуя укреплению образования и культуры, они выполняют роль формирования социального интеллекта как неотъемлемой составляющей развития общества знаний.

Ключевые слова: образовательные библиотеки, университетские библиотеки, образование, чтение, общество знаний.

Summary. Representation of the strategy and priorities of development of educational libraries in Spanish-speaking countries (on the example of Spain, Argentina, Colombia etc.) has been done in the article. The legal base of the activity of educational libraries (school libraries, university libraries) of Spain has been analyzed. The process of establishment of educational libraries in Spanish-speaking countries under the leadership of the Regional center for the support of reading in Latin America and Caribbean region has been presented.

It has been proved that educational libraries in Spanish-speaking countries are the most important generator of public and cultural changes. Promoting the strengthening of education and culture, they carried out a role of establishment of social intellect as an integral part of the development of knowledge society.

Keywords: educational libraries, university libraries, education, reading, knowledge society.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Об'єктивна потреба функціонування й розвитку освітянських бібліотек у сучасному суспільстві знань як динамічних центрів освіти, читання, інформаційної грамотності обумовлює важливість формування відповідної нормативно-правової бази діяльності бібліотек, підтримки їх діяльності з боку держави і громади, збереження й збагачення культурної спадщини народів. Відкриваючи шлях до знання, бібліотека є невід'ємною умовою забезпечення неперервної освіти й культурного розвитку громадян. Освітянська бібліотека є життєтворчим джерелом, з якого передусім постають у свідомості людей ідеї миру й духовного добробуту, гуманності та справедливості.

У документі “Маніфест ЮНЕСКО про шкільні бібліотеки” (2000 р.) зазначено, що шкільні бібліотеки є невід’ємною частиною освітнього процесу. Сприяючи розвитку грамотності, інформаційних навичок, викладання, самоосвіти й прилучення до культури, шкільні бібліотеки покликані виконувати такі завдання: підтримувати й забезпечувати освітні завдання, сформульовані у концепції школи й у шкільній програмі; розвивати й підтримувати у дітях звичку й радість читання й учіння, а також потребу користуватися бібліотекою протягом усього життя; надавати можливості для створення й використання інформації; заохочувати учнів оволодівати навичками критичного оцінювання і використання інформації незалежно від виду, формату й носія та використовувати отримані дані на практиці, звертаючи особливу увагу на способи комунікації всередині суспільства; забезпечувати доступність до місцевих, регіональних, національних й міжнародних ресурсів, а також використовувати інші можливості, які повідомляють учням різні ідеї, досвід й думки; організовувати заходи, які виховують культурну й соціальну самосвідомість і сприяють емоційному розвитку; працювати з учнями, вчителями, адміністрацією й батьками, сприяючи реалізації завдань школи; відстоювати ідею про те, що вільний доступ до інформації та інтелектуальна свобода є найважливішими умовами виховання активної зацікавленої громадянської позиції, заснованої на демократичних принципах; пропагувати читання, а також ресурси й служби шкільної бібліотеки як усередині школи, так і за її межами [2].

Проблемам історії, функціонування й розвитку бібліотек зарубіжжя присвячено наукові публікації українських авторів О. Воскобойнікової-Гузевої, Л. Дем’янюк, Є. Іванової, О. Олійник, Л. Філіпової та ін. Науковці іспаномовних країн С. Перес (С. Perez), М. Гонсалес (М. Gonzalez Fernandez), Х. Камачо (J. Camacho Espinosa), Ф. Мартінес (F. Martinez Arellano), Д. Голдін (D. Goldin) досліджують питання історії шкільних

бібліотек в Іспанії, стану, стратегій і перспектив розвитку освітянських бібліотек в іспаномовних країнах.

Мета статті – розкрити стратегії і пріоритети розвитку освітянських бібліотек в іспаномовних країнах (на прикладі Іспанії, Аргентини, Колумбії, Коста-Ріки та ін.).

Виклад основного матеріалу. В історії розвитку освітянських бібліотек Іспанії виокремлюються чотири періоди: 1) 1840-і – 1900 рр., у межах якого набули розвитку народні бібліотеки, що стало передумовою заснування шкільних бібліотек у країні; 2) 1900 р. – до кінця 1930-х років, коли було визначено нормативно-правові положення діяльності шкільних бібліотек, значно зросла їх кількість; 3) з кінця 1930-х років – до середини 1970-х років – час, коли освітянським бібліотекам Іспанії не надавалося потрібної уваги, не забезпечувалася істотна правова база для створення й функціонування бібліотек в освітніх закладах; 4) з середини 1970-х років – до сьогодні – період системного розвитку освітянських бібліотек.

Основні напрями і пріоритети розвитку освітянських бібліотек в Іспанії визначені у законодавстві країни. Книжна справа регулюється законом Іспанії 9/1975 від 12 березня. У Конституції Іспанії 1978 р. визнано, що державна влада заохочує і сприяє здійсненню права кожного на доступ до культури (ст. 44). Провідною роллю бібліотек є заохочення поширення знання і культури, що сприяє перетворенню інформації у знання й культурному розвитку та дослідженню. Бібліотеки розвивають інформаційно-комунікаційні технології. Основними принципами й цінностями діяльності бібліотек є такі: інтелектуальна свобода, інформаційний підхід, повага прав інтелектуальної власності; рівність для усіх користувачів доступності бібліотечних матеріалів, обладнання і послуг, без дискримінації за ознакою походження, приналежності до етнічної, релігійної групи тощо; принцип плюралізму, відповідно до якого необхідно здобувати, зберігати й робити доступним щонайрізноманітніші

документи, які відображають розмаїття суспільства і його мовне та іконографічне багатство; повага права кожного користувача на приватність і конфіденційність інформації, яку він розшукує або отримує, так само як і консультаційні послуги (ст. 12) [1].

Система бібліотек Іспанії регулюється законом 16/1985 від 25 червня про іспанську історичну спадщину. У нормативному документі поняття “бібліотеки” визначено таким чином: це “культурні інституції, які зберігають, поєднують, добирають, інвентаризують, каталогізують, класифікують і поширюють зібрання й колекції книг, рукописів та інших бібліографічних матеріалів або відтворених будь-яким способом задля читання у цілях освіти, дослідження, культури й інформації” (ст. 60). Система бібліотек Іспанії розуміється як сукупність органів, центрів і засобів, що за допомогою відносин кооперації і координації спільно діють задля розвитку бібліотечних послуг. До складу системи бібліотек Іспанії належать Національна бібліотека Іспанії й усі бібліотеки державного відомства; Рада співпраці бібліотекарів; бібліотеки Автономних Співтовариств, провінцій, місцевостей, а також приватні бібліотеки (ст. 14) [4].

Королівським указом 582/1989 було утверджено “Положення про державні бібліотеки і бібліотечну систему Іспанії” [5]. Шкільні бібліотеки у цьому документі не згадувалися. У більшості шкіл вони влаштовувалися за власної ініціативи. З середини 1990-х років на загальнонаціональному рівні, а також у регіонах Іспанії було розроблено й здійснено проекти з розвитку шкільних бібліотек. У 1995 р. у п’ятьох провінціях спільними зусиллями учителів і співробітників публічних бібліотек було реалізовано пілотну програму створення Експериментальної мережі підтримки шкільних бібліотек. У Плані поліпшення шкільних бібліотек (1997–2000 рр.) брали участь близько 400 тис. шкіл [3, с. 33].

У лютому 2006 р. у ході обговорення проблеми розвитку інформаційної грамотності в Іспанії було вироблено документ “Бібліотеки за навчання протягом життя: Толедська декларація про інформаційну грамотність” (2–3 лютого 2006 р.), у якому з-поміж іншого зазначалося, що бібліотеки та їхній персонал здійснюють внесок у підтримання й підвищення освітнього рівня населення, надаючи обладнання, ресурси й послуги, а також підтримуючи читання й навчання; бібліотеки та інформаційні центри мають здійснювати навчання у координації із загальноосвітніми установами; бібліотеки мають проводити певну освітню політику стосовно працівників з метою поліпшення роботи з навчання населення інформаційної грамотності й забезпечення користувачам можливостей задля неперервної освіти; система обов’язкової освіти є початковою базою навчання користуванню інформацією, з цієї причини необхідно надати шкільним бібліотекам як центрам ресурсів провідну роль у справі навчання школярів і набуття ними необхідних навичок [6].

У законі Королівства Іспанії про бібліотеки 10/2007 від 22 червня зазначено, що, за результатами останніх досліджень, існує потреба посилити навички читання за допомогою освітянських бібліотек [8].

У нормативно-правовій базі Королівства Іспанії імпульс до зміцнення освітянських бібліотек було дано в Органічному законі про освіту 2/2006 від 3 травня; йшлося про обов’язковість утворення бібліотеки у кожному освітньому державному центрі, що сприятиме покращенню читацької справи, а також дасть змогу долучитися учнівству до усіх галузей пізнання і стати учасником суспільства знань (ст. 113) [7].

Відповідно до Органічного закону про освіту 2006 р. вперше на органи управління освітою покладалося зобов’язання забезпечити наявність бібліотек у державних середніх освітніх установах. У преамбулі закону мовиться про те, що органи державної влади зобов’язані приділяти пріоритетну увагу сукупності факторів, які сприяють підвищенню якості

освіти, зокрема заохоченню читання і користування учнями шкільною бібліотекою. Закон передбачає обов'язковість наявності бібліотек або центрів ресурсів у державних середніх освітніх установах, які мають забезпечити учням можливість вільного доступу до інформації освітнього характеру. Фінансування таких бібліотек здійснюється місцевими органами управління освітою у прогресивній формі [7].

Нормативи і стратегії для університетських й наукових бібліотек (1997 р.) розроблено Мережею університетських бібліотек (*Red de bibliotecas universitarias – REBIUN*), стверджено й опубліковано Міністерством освіти і культури Іспанії. У статутному документі Мережі університетських бібліотек означено такі її цілі: покращувати діяльність університетських бібліотек, координуючи ресурси й дії; сприяти співпраці бібліотек на благо користувачів; представляти університетські бібліотеки перед державними й приватними органами; сприяти професійному обміну й підготовці персоналу університетських бібліотек [9].

Стратегічними напрямками Мережі університетських бібліотек Іспанії є: поліпшення організації, комунікації й лідерства; надання підтримки університетам як центрам навчання, дослідження й управління; зміцнення розвитку й користування цифровою бібліотекою, ресурсами Інтернет; формування каталогу спільними зусиллями задля розроблення стандартів якості освіти [9].

Каталог Мережі університетських бібліотек Іспанії об'єднує бібліографічні дані 76 університетських бібліотек. До каталогу включаються також бібліографічні записи Національної бібліотеки Іспанії, Національної бібліотеки Каталонії та інших бібліотек. Збірний каталог Мережі представлений понад 15 млн. бібліографічних записів.

Історія Мережі університетських бібліотек розпочинається з 1990 р., коли дев'ять університетів Іспанії (університети Алькалі, Барселони, Кантабрії, Ов'єдо, Країни Басків, Сантьяго де Компостела, Севільї,

Політехнічний університет Каталонії, Національний університет дистанційної освіти) уклали “Угоду про бібліотечну міжуніверситетську співпрацю”. У 1993 р. до угоди приєдналися ще чотири іспанські університети (Барселонський університет Помпеу Фабра, Наваррський університет, Мадридський університет імені Карлоса III, Таррагонський університет Ровіра і Віргілій) [10].

З 1970-х років окремі країни латиноамериканського регіону розпочали процес утворення мереж, національних систем різних типів бібліотек, особливо університетських, спеціалізованих, галузевих. У 1971 р. у м. Богота (Колумбія) був заснований Регіональний центр підтримки читання у Латинській Америці, Карибському регіоні, Іспанії, Португалії (El Centro Regional para el Fomento del Libro en América Latina y el Caribe – Cerlalc). 23 квітня 1971 р. було укладено угоду про міжнародну співпрацю між урядом Колумбії і ЮНЕСКО про заснування цього центру. У 1975 р. Cerlalc ініціював спільно з колумбійським урядом програму створення і розвитку мережі шкільних бібліотек. Програма була підтримана Міжамериканською бібліотечною школою університету Антіохії. У подальшому її було представлено ЮНЕСКО задля пошуку джерел фінансування під назвою “Професійна підготовка шкільних бібліотекарів для країн Латинської Америки” [11, с. 21].

У 1999 р. у м. Сантьяго (Чілі) відбувся Міжнародний семінар шкільних бібліотек за участі 24 країн Латинської Америки та Європи. Було констатовано, що сучасна бібліотека має інкорпорувати різні джерельні матеріали й перетворюватися на центри мультимедійних ресурсів, а провідною функцією шкільної бібліотеки є навчання роботи з інформацією. Домінуючим був концепт шкільної бібліотеки як центру інформаційних ресурсів задля освіти. Ця модель запроваджена у Чілі, а в окремих країнах Латинської Америки (Аргентина, Мексика) бібліотека

розуміється як простір, що розширює можливості інтеграції до шкільного середовища соціальної і культурної практики читання [12, с. 10–11].

В Аргентині, Чілі, Мексиці, Бразилії, Іспанії упроваджені програми освітянських бібліотек, в окремих країнах Латинської Америки у попередні роки діяли національні програми як продукт мультинаціональних проектів, наприклад Мультинаціонального проекту шкільних бібліотек, підтриманого Організацією латиноамериканських країн у 1980-х роках, в якому взяли участь Колумбія, Коста-Ріка, Перу й Венесуела [12, с. 11–12]

Документ під назвою “Гнучка модель національної системи шкільних бібліотек”, вироблений на основі досвіду чотирьох країн, став проектною платформою для інших країн латиноамериканського регіону. Концепт шкільної бібліотеки, означений у документі, включав розуміння шкільної бібліотеки як інституції, що сприяє демократизації освітнього процесу [11, с. 21].

У рамках Програми Альянс задля прогресу за участі Організації країн Латинської Америки було упроваджено проект розвитку освітянських бібліотек, у якому зазначалося, що книги й бібліотеки є основними інструментами на шляху покращення освіти, а також науки, культури, соціально-економічного прогресу Латинської Америки. У 1981 р. була упроваджена Національна Програма шкільних бібліотек Міністерством освіти Колумбії, яка охоплювала 33 експериментальних центри в усій країні. Близько тисячі осіб, зайнятих у цих центрах, проходили підготовку на курсах підготовки освітянських бібліотекарів, зорганізованих Serlalc на початку 1980-х років [13, с. 14–15].

Важливу роль у розвитку освітянських бібліотек у регіоні відіграли й зусилля місцевої влади. У 1982 р. у Боготі була утворена Система районних бібліотек (el Sistema Metropolitano de Bibliotecas del Distrito – Simbid), до складу якої увійшли 25 публічних бібліотек і 130 шкільних.

У 2002 р. у рамках Ібероамериканської Програми у Колумбії було впроваджено Програму освітянських бібліотек, відповідно до якої 200 нормальних шкіл придбали книги для шкільних бібліотек [13, с. 16].

Поява освітянських бібліотек у Коста-Ріці була пов'язана з реформуванням освіти у 1960–1970-х роках. У 1972 р. відбувся перший семінар шкільних бібліотек у країні, а університет Коста-Ріки започаткував навчальний курс про освітянські бібліотеки. У 1974 р. у країні діяло 140 освітянських бібліотек. Через рік було утворено Систему шкільних бібліотек Коста-Ріки, а згодом впроваджено курси підготовки бібліотекарів у школах бібліотекознавства університету Коста-Ріки і Національного університету Коста-Ріки [14, с. 36–37].

Бібліотеки чотирьох державних костаріканських університетів співпрацюють і спільно виконують план розвитку університетських бібліотек, що передбачає утворення електронних колекцій, інтеграцію каталогів за допомогою програмного забезпечення Dspace, консультування читачів. З 1994 р. ці університетські бібліотечні системи включені до Мережі інтегрованих систем документальної інформації (Red-SIID), що передбачає розвиток систем документальної інформації університетів Центральної Америки [14, с. 42].

Національна учительська бібліотека Аргентини (Biblioteca Nacional de Maestros (BNM)) значну увагу у своїй діяльності приділяє співпраці з освітянськими бібліотеками. Починаючи з 1998 р., інституція проводила систематичну роботу з розвитку шкільних бібліотек у країні. У 2000-х роках було зорганізовано системне програмне забезпечення управління бібліотеками Aguareu [15].

У 2006 р. було впроваджено Програму розвитку шкільних бібліотек Аргентини (Programa BERA) (міністерська резолюція № 432 від 2 травня 2006 р.) [16, с. 9].

Її провідною метою було утворення федеральної мережі освітянських бібліотек задля підтримання читання й освіти населення. З-поміж основних завдань Програма окреслювала такі: сприяння модернізації шкільних бібліотек й осмисленню ролі бібліотекаря як активного і творчого учасника освітніх інституцій; сприяння підготовці шкільних бібліотекарів й оновленню їх діяльності; заохочення співпраці у федеральній мережі освітянських бібліотек на різних рівнях – національному, регіональному, місцевому, – передусім з метою полегшення трансференції інформації у галузі освіти; сприяння за допомогою шкільних бібліотек побудові громадянського суспільства й розвитку цінностей солідарності, співпраці та національної ідентичності; підтримання за допомогою освітянських бібліотек освітньої спадщини як простору збереження колективної пам'яті; полегшення за допомогою шкільних бібліотек оволодінню учителями й учнями інформаційно-комунікаційними технологіями задля набуття інформаційної грамотності [16, с. 13].

Програма розвитку шкільних бібліотек Аргентини орієнтована на чотири провідні напрями діяльності, а саме: педагогічний (участь бібліотекаря як посередника у підтриманні й розвитку цінності книги між педагогами й учнями в освітньому середовищі, як форматора користувачів інформації та поширювача інформаційних технологій); бібліотекознавчий (упровадження інноваційних технологій у забезпеченні збереження, відновлення, передавання інформації); управлінський (діяльність шкільних бібліотек з поліпшення освітньої якості); громадський (функції бібліотеки у забезпеченні соціальної інклюзії у громаді, збереженні культурної спадщини й колективної пам'яті) [16, с. 14–15].

Висновки. Освітянські бібліотеки в іспаномовних країнах є важливим генератором суспільно-культурних змін. Сприяючи зміцненню

освіти й культури, вони виконують роль формування соціального інтелекту, що є невід'ємною складовою розвитку суспільства знань.

Література:

1. Испанская Конституция [Электронный ресурс] / пер. Пере Романа. Посольство Королевства Испании в Российской Федерации, 1995. – Режим доступа : <http://vivovoco.rsl.ru/VV/LAW/SPAIN>. HTML.
2. Манифест школьных библиотек ИФЛА / ЮНЕСКО [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mcbs.ru/documents/1/82/>.
3. Школьные библиотеки мира : современное состояние и тенденции развития : сборник / сост. С. В. Пушкова. – М. : РИШБА, 2009. – 144 с.
4. Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Historico Espanol // BOE. – № 155, de 29 de junio de 1985. – P. 20342–20352 [Recurso electronico]. – Modo de acceso : <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1985-12534>.
5. Real Decreto 582/1989, de 19 de mayo, por el que se aprueba el Reglamento de bibliotecas publicas del Estado y del Sistema espanol de bibliotecas // BOE. – № 219, de 31 de mayo de 1989. – P. 16279–16281 [Recurso electronico]. – Modo de acceso : https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1989-12304.
6. “Bibliotecas por el aprendizaje permanente” Declaración de Toledo sobre la alfabetización informacional (Alfin) // Tk (Asociación Navarra de Bibliotecarios). – № 18. – 2006. – P. 82– 83.
7. Ley Organica 2/2006, de 3 de mayo, de Educacion // BOE. – № 106, de 4 de mayo de 2006. – P. 17158–17207 [Recurso electronico]. – Modo de acceso : <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2006-7899>.
8. Ley 10/2007, de 22 de junio, de la lectura, del libro y de las bibliotecas // BOE. – № 150, de 23 junio de 2007. – P. 27140–27150 [Recurso electronico]. – Modo de acceso : <http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-12351>.

9. Borrador Reglamento REBIUN [Recurso electronico]. – Modo de acceso : <<http://www.rebiun.org/organosdegobierno/Paginas/default.aspx>>.
10. Red de bibliotecas REBIUN [Recurso electronico]. – Modo de acceso : <<http://www.rebiun.org/Paginas/Inicio.aspx>>.
11. Por las bibliotecas escolares de Iberoamerica / dir. I. de Norden. – Bogota : Cerlalc, 2007. – 56 p.
12. Goldin, D. Bibliotecas y escuelas : retos y posibilidades en la sociedad del conocimiento / D. Goldin, E. Bonilla, R. Salaberria. – Editorial Oceano, 2008. – 492 p.
13. La biblioteca escolar que soñamos : hacia la construcción de una política pública para las bibliotecas escolares de Colombia. – Bogotá : Ministerio de Educación Nacional, 2014. – 56 p.
14. Bibliotecas y bibliotecologia en America Latina y el Caribe : un acercamiento / F. F. Martinez Arellano. – Mexico : Centro Universitario de Investigaciones Bibliotecológicas, 2007. – 95 p.
15. Biblioteca Nacional de Maestros [Recurso electronico]. – Modo de acceso : <http://www.bnm.me.gov.ar/la_biblioteca/institucional/historia/>.
16. Una politica publica para las bibliotecas del sistema educativo. Programa Bibliotecas Escolares y Especializadas de la República Argentina. – Buenos Aires : Biblioteca Nacional de Maestros, 2011. – 45 p.